

ЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ (НА МАТЕРІАЛАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МЕРЕЖІ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ)

Павлова Т. О.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права, кримінального процесу
та криміналістики
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

Сучасна вища освіта як осередок знань, вмінь, практичних навичок та інших компетентностей намагається використовувати різні високотехнологічні інструменти, необхідні для підвищення її якості. При цьому важливою складовою освіти, в тому числі й вищої, є академічна доброчесність, яка розуміється як «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [1, ч. 1 ст. 42]. Дотримання академічної доброчесності в процесі навчання, проведення наукових досліджень є запорукою оригінальності, креативності, унікальності таких досліджень. Тому використання штучного інтелекту (далі – ШІ) в освітньому процесі, з одного боку, пов'язано з отриманням нових інструментів, які прискорюють та спрощують цей процес, з іншого боку, створює серйозні виклики, пов'язані із академічною нечесністю та зловживаннями через руйнування традиційних академічних цінностей.

Використання інструментів ШІ для створення навчального контенту потребує переосмислення структури навчального процесу з метою збереження його якості та цінності. Щоб допомогти представникам академічної спільноти адаптуватися до змін, Європейська мережа академічної доброчесності (далі – ENAI) підготувала рекомендації, які підтримують освітян, науковців, здобувачів та університети у впровадженні етичних підходів до роботи з ШІ [2].

Європейська мережа академічної доброчесності (далі – ENAI) – це міжнародна асоціація, що об'єднує навчальні заклади та осіб, зацікавлених у підтримці та просуванні академічної доброчесності в освітньому і науковому середовищах. Рекомендації зосереджені на важливості надання зацікавленим сторонам навичок та знань для етичного використання інструментів штучного інтелекту, а також на

необхідності розробки та впровадження відповідної освітньої політики, що враховує можливості та виклики, які виникають через використання інструментів ШІ. Ці рекомендації є результатом проведення конференцій, форумів, присвячених академічній доброчесності та етичному використанню ШІ, а саме the European Conference on Ethics and Integrity in Academia 2023, яка відбулася 12–14 липня 2023 року в Дербі (University of Derby, Велика Британія). Схожі тематичні конференції з академічної етики та доброчесності відбулися в 2024 році у форматі міжнародного ENAI-заходу в Канаді, та в 2025 році вже як European Conference on Ethics and Integrity in Academia (ECEIA 2025) у Швеції. На вказаних заходах обговорювалося етичне використання штучного інтелекту в освіті та дослідженнях, безпека досліджень, розробка політики, а також рівність та різноманітність в академічній доброчесності.

Рекомендації ENAI мають три рівні застосування, а саме на рівні здобувачів освіти, на рівні викладачів, а також на рівні навчальних закладів, які мають розробляти політику використання ШІ в освітньому процесі, яка має базуватися на нормах права та моралі. Розглянемо ці рівні.

Використання ШІ потребує розробки чітких правил та критеріїв використання ШІ у навчальному процесі, які мають базуватися на нормативно-правових актах національного та міжнародного рівня. Це пов'язано з тим, що використання штучного інтелекту створює значні виклики для захисту академічної оригінальності, адже ШІ здатний генерувати унікальні тексти, які не виявляються традиційними детекторами плагіату. Такий контент не копіюється з існуючих джерел і може імітувати стиль письма конкретної людини, що ускладнює виявлення академічної нечесності. У результаті роботи, повністю створені ШІ та адаптовані під стиль здобувача, можуть залишатися непомітними без спеціальних інструментів або глибокого аналізу.

Інструменти на основі ШІ можуть бути використані для перетворення, створення або генерації будь-якого типу контенту, такого як текст, зображення, мистецтво, музика або програмний код. Для розвитку можливостей цих інструментів використовуються різні технології, включаючи машинне навчання та нейронні мережі. Дедалі складніше надійно відрізнити контент, створений штучним інтелектом, від контенту, створеного людиною.

Несанкціоноване створення контенту (НСК) – це створення академічної роботи, повністю або частково, для отримання академічного кредиту, просування по службі або нагородження, незалежно від того, чи передбачається оплата чи інша послуга, з використанням несанкціонованої або незадекларованої людської чи технологічної допомоги.

Хоча ШІ може загрожувати академічній доброчесності, він також створює можливості. ШІ розширює можливості користувачів – як у хорошому, так і в поганому сенсі. Тому здобувачів та викладачів слід орієнтувати на переваги та обмеження інструментів ШІ, щоб вони могли етично вивчати та використовувати ШІ та підтримувати академічну доброчесність. Більше того, зі зростанням автоматизації сучасних суспільств вони, ймовірно, використовуватимуть інструменти ШІ у своєму професійному житті. Тому їм слід надати можливості набути цих навичок під час навчання.

Усі джерела та інструменти, які впливають на ідеї або генерують контент, повинні бути належним чином згадані. Відповідно, коли використовується інструмент штучного інтелекту, його слід згадати. Зазначення може здійснюватися різними способами, залежно від контексту, інституційної політики чи інших вимог. Коли це можливо, слід уточнити вхідні дані, надані інструменту штучного інтелекту.

Належне використання сервісів, джерел та інструментів, які впливають лише на форму, загалом є прийнятним (наприклад, коректори, інструменти коректури, засоби перевірки орфографії, тезаурус).

Інструмент штучного інтелекту не може бути вказаний як співавтор у публікації, оскільки він не може нести відповідальність за контент та результати, що містяться в ньому. Особа (людина чи юридична особа) завжди несе відповідальність за контент, незалежно від того, чи був він створений штучним інтелектом.

Вхідні дані інструментів штучного інтелекту можуть містити упереджений, неточний або неправильний контент, про який користувачі повинні знати. Це може бути спричинено упередженістю навчальних даних, алгоритмів, фільтрів тощо.

Важливо включати інформацію про штучний інтелект в освіту для всіх здобувачів освіти та підготовку викладачів. Якщо здобувачі не матимуть можливості дізнатися про етичне використання штучного інтелекту, вони будуть більш схильні до неналежного використання штучного інтелекту, що може вважатися академічними порушеннями.

Здобувачам освіти слід пояснювати: мету всіх видів діяльності, пов'язаних з навчанням та оцінюванням, і чому вони повинні розробляти (наприклад, писати) свої індивідуальні/групові робочі завдання; як розвивати свої навички етичного письма та створення контенту. Вважаємо, що це дозволить сформувати у здобувачів відповідальне ставлення до своєї роботи, допоможе їм при виконанні власних робіт розвивати критичне мислення та креативність, покращуючи власні когнітивні здібності.

Викладачам важливо проходити навчання з етичного використання штучного інтелекту, включаючи розробку відповідних результатів

навчання, навчальних заходів та стратегій оцінювання; надавати користувачам інструкції щодо того, як правильно та прозоро визнавати використання інструментів штучного інтелекту в завданні, дисертації, кваліфікаційній роботі, статті, комп'ютерній програмі, графіці, творі мистецтва тощо. Автор вважає, що враховуючи сучасний характер створення знань, особливу увагу в просці викладання навчального матеріалу необхідно приділити перевагам належного цитування та підкреслити це як запобіжний захід проти залежності від контенту, створеного ШІ.

Національні рекомендації та політика на інституційному рівні повинні бути розроблені та/або переосмислені, щоб включати штучний інтелект. Національні рекомендації повинні містити загальні рекомендації щодо того, що установи повинні включати до своєї політики. Інституційна політика повинна: визначати правила за замовчуванням щодо того, коли і як студентам, викладачам, дослідникам та іншим зацікавленим сторонам у сфері освіти дозволено використовувати різні види інструментів штучного інтелекту; повинно бути місце для конкретних правил на рівні курсу; політика та правила повинні бути чітко доведені до відома всіх зацікавлених сторін. На етичне використання ШІ здобувачами освіти, з нашої точки зору, впливає не стільки їх знання щодо політики використання ШІ у процесі навчання, скільки етичні переконання студентів, яке формує їхню відповідальну та свідому поведінку під час навчання.

Отже, подальше використання ШІ в освіті є неминучим, тому виникає необхідність: розвитку навичок у здобувачів освіти належного цитування використаних джерел, формування стійких етичних переконань щодо належного використання ШІ; збереження якості та цінності навчання через використання більш насиченого, динамічного та інтерактивного оцінювання, зосередженого на застосуванні знань, інтерактивності та глибокому розумінні, а не на простому відтворенні матеріалу, створення навчального середовища, в якому розуміння цінується вище за оцінки; розробки та впровадження відповідної освітньої політики, що враховує можливості та виклики, що виникають через використання штучного інтелекту.

Література:

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 01.01.2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Tomas Foltyněk, Sonja Bjelobaba, Irene Glendinning, Zeenath Reza Khan, Rita Santos, Pegi Pavletic & Július Kravjar. ENAI Recommendations

on the ethical use of Artificial Intelligence in Education. URL:
<https://link.springer.com/article/10.1007/s40979-023-00133-4>